

Briuselis, 2020 09 30
SWD(2020) 314 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

**2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Šalies skyrius: teisinės vastybės principo padėtis Lietuvoje**

pridedamas prie

**KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Teisinės valstybės principo padėtis Europos Sąjungoje**

{COM(2020) 580 final} - {SWD(2020) 300 final} - {SWD(2020) 301 final} -
{SWD(2020) 302 final} - {SWD(2020) 303 final} - {SWD(2020) 304 final} -
{SWD(2020) 305 final} - {SWD(2020) 306 final} - {SWD(2020) 307 final} -
{SWD(2020) 308 final} - {SWD(2020) 309 final} - {SWD(2020) 310 final} -
{SWD(2020) 311 final} - {SWD(2020) 312 final} - {SWD(2020) 313 final} -
{SWD(2020) 315 final} - {SWD(2020) 316 final} - {SWD(2020) 317 final} -
{SWD(2020) 318 final} - {SWD(2020) 319 final} - {SWD(2020) 320 final} -
{SWD(2020) 321 final} - {SWD(2020) 322 final} - {SWD(2020) 323 final} -
{SWD(2020) 324 final} - {SWD(2020) 325 final} - {SWD(2020) 326 final}

SANTRAUKA

Lietuvos teisingumo sistemoje vykdoma nemažai reformų, susijusių su teisėjų skyrimu, Aukščiausiojo Teismo struktūra ir teismų žemėlapiu. Atrodo, kad šios reformos daro teigiamą poveikį teisingumo sistemos veiksmingumui ir kokybei. Visuomenėje pagerėjo teisminių institucijų nepriklausomumo suvokimas. Konstitucinis Teismas išaiškino teisėjų funkcinio imuniteto taikymo sritį. Konstituciniam Teismui buvo perduota byla dėl Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko atleidimo iš pareigų ir nepaskyrimo eiti to teismo pirmininko pareigas; jis nusprendė, kad teisės aktai, susiję su atleidimu iš pareigų, prieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymui. Pasiekiami gerų rezultatų teisingumo sistemos veiksmingumo požiūriu: bylos nagrinėjamos sparčiai ir nėra daug susikaupusių bylų, taip pat numatoma imtis naujų priemonių, skirtų veiksmingumui toliau didinti. Teisingumo sistemoje plačiai naudojamos skaitmeninės priemonės; visų pirma, visuose teismuose galima naudotis elektronine bylų valdymo sistema ir teismų statistika.

Lietuvoje iš esmės įdiegta kovos su korupcija institucinė struktūra, pagal kurią pagrindinį vaidmenį atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba, derinanti politikos koordinavimo ir prevencijos kompetenciją ir tyrimo įgaliojimus. Vėluojama įgyvendinti kai kurias iš kovos su korupcija veiksmų plane nustatytų priemonių. 2018 m. pabaigoje buvo patvirtintos procedūros, susijusios su pranešėjų teikiama informacija ir jų apsauga. 2020 m. birželio mėn. Parlamentas priėmė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimus. Tikrinti interesų konfliktų deklaracijas trukdo tai, kad nėra vieno bendro interesų registro.

Žiniasklaidos pliuralizmo teisine sistema Lietuvoje užtikrinama pagrindinė teisė į saviraiškos laisvę ir teisė į informaciją. Žiniasklaidos reguliavimo institucijos laikomos nepriklausomomis ir efektyviomis. Tam tikras susirūpinimas kyla dėl informacijos apie žiniasklaidos priemonių savininkus prieinamumo, nes praktiškai vieša informacija apie žiniasklaidos priemonių savininkus dažnai yra ribota arba pasenusi. Neseniai priimtu Visuomenės informavimo įstatymu siekiama užtikrinti didesnę viešosios informacijos skaidrumą ir objektyvumą. Dar vienas susirūpinimą keliantis klausimas yra netiesioginis politinis žiniasklaidos priemonių valdymas pasitelkiant politinių interesų turinčias patronuojamąsias įmones, ypač kalbant apie vietos ir regioninę žiniasklaidą. Naujame žiniasklaidos politikos dokumente „Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams“ numatyta įvairių priemonių žiniasklaidos pliuralizmui Lietuvoje stiprinti.

Kalbant apie stabdžių ir atsvarų sistemą, teisėkūros proceso reglamentavimo teisine sistema užtikrinamas jo skaidrumas ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas. 2019 m. atlikus reformą pavieniams piliečiams suteikta galimybė inicijuoti konstitucinę peržiūrą. Užtikrinant pagrindines teises svarbų vaidmenį atlieka Seimo kontrolierius, o Lygių galimybių kontrolieriui suteikti įgaliojimai tirti skundus ir teikti išvadas bei rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais. Užtikrinamos pilietinės visuomenės galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procese, o nauju įstatymu nustatytas teisinis pagrindas sukurti Nacionalinį NVO fondą, kuris 2020 m. turėtų tapti tvarių NVO institucinių gebėjimų stiprinimo mechanizmu.

I. TEISINGUMO SISTEMA

Teisingumo sistemą sudaro bendrosios kompetencijos teismai (Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardos teismai ir apylinkės teismai) ir specializuoti teismai (Vyriausiasis administracinis teismas ir du apygardos administraciniai teismai). Apylinkės teismo teisėjus, pasitaręs su Atrankos komisija, skiria Respublikos Prezidentas, o Aukščiausiojo Teismo teisėjus Respublikos Prezidento teikimu ir atsižvelgdamas į Teisėjų tarybos rekomendaciją skiria Parlamentas (*Seimas*)¹. Teisėjų taryba, kurią sudaro kolegų paskirti teisėjai, yra teismų savivaldos vykdomoji institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą². Nacionalinė teismų administracija, nuo vykdomosios valdžios nepriklausoma įstaiga, yra kompetentinga teikti teismams materialinę ir techninę paramą, užtikrinti veiksmingą teismų sistemos veikimą ir organizuoti teisėjų mokymą. Konstitucinį Teismą sudaro devyni teisėjai, kuriuos iš Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko pateiktų kandidatų skiria Parlamentas. Šis teismas teikia išvadas dėl teisės aktų ir Prezidento dekretų bei Vyriausybės nutarimų konstitucingumo. Prokurorai yra nepriklausomi; generalinį prokurorą skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas Parlamento pritarimu³. Žemesnio rango prokurorus skiria generalinis prokuroras, remdamasis Atrankos komisijos rekomendacija⁴. Advokatūra yra nepriklausoma teisės sistemos dalis, finansuojama advokatų mokamais įnašais ir kitų šaltinių lėšomis.

Nepriklausomumas

2020 m. įsigaliojo naujos teisės nuostatos dėl teisėjų skyrimo. Priėmus Teismų įstatymo pakeitimus sustiprintas Teisėjų tarybos vaidmuo Pretendentų į teisėjus atrankos komisijoje⁵. Šiuo metu šią atrankos komisiją sudaro trys nariai Teisėjų tarybos atrinkti teisėjai ir keturi nariai visuomenės atstovai, kuriuos atranka Respublikos Prezidentas⁶. Anksčiau ir narius teisėjus, ir visuomenės atstovus atrinkdavo Respublikos Prezidentas. Be to, dabar pretendentų į teisėjus atrankos kriterijus tvirtina Teisėjų taryba. Nepaisant to, Atrankos komisijos nuomonė ir toliau yra neprivalomo pobūdžio. Priėmus Teismų įstatymo pakeitimus pretendentams suteikta galimybė užginčyti Atrankos komisijos nuomonę Aukščiausiajame Teisme. Tai įmanoma tais atvejais, kai padaromas esminis procedūrinis pažeidimas, jeigu toks pažeidimas galėjo turėti įtakos objektyviam pretendentų vertinimui. Tokiais atvejais Aukščiausiasis Teismas turi teisę stabdyti teisėjo skyrimo į teismą procesą ir nurodyti atrankos komisijai iš naujo įvertinti kandidatą arba panaikinti pateiktas išvadas⁷. Nors kolegų išrinkti teisėjai ir toliau sudaro mažiau negu pusę Atrankos komisijos narių, o galimybė atlikti peržiūrą vis dar suteikiama tik procedūrinių pažeidimų atvejais, sustiprintas teisėjų vaidmuo naujų teisėjų atrankos ir teisėjų karjeros srityje atitinka Europos Tarybos rekomendacijas⁸.

¹ Lietuvos Respublikos Parlamentą sudaro vieni rūmai, t. y. *Seimas*.

² Teismų įstatymo 119 straipsnis.

³ Generalinio prokuroro pavaduotojus generalinio prokuroro siūlymu skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas.

⁴ 1994 m. spalio 13 d. Prokuratūros įstatymo Nr. I-599 pakeitimo įstatymo 22 ir 26 straipsniai.

⁵ 2019 m. liepos 16 d. Įstatymas Nr. XIII.

⁶ 1994 m. gegužės 31 d. Teismų įstatymo Nr. I-480 su pakeitimais 55 straipsnis.

⁷ Žr. ankstesnę išnašą.

⁸ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos CM/Rec(2010)12 47 ir 48 punktai. Jose visų pirma numatyta, kad daugiausia iš teisminių institucijų atstovų sudaryta nepriklausoma ir kompetentinga institucija turėtų būti įgaliota teikti rekomendacijas arba reikšti nuomonę, kuriomis praktiškai vadovautųsi atitinkama paskyrimų tarnyba, ir kad konkurso nelaimėję kandidatai turėtų turėti teisę užginčyti sprendimą arba bent jau procedūrą, pagal kurią buvo priimtas tas sprendimas. Taip pat

Plačioji visuomenė ir įmonės teismų nepriklausomumą vertina vidutiniškai arba gerai. Toliau gerėja teismų nepriklausomumo suvokimas: įmonės teismų nepriklausomumą vertina gerai (66 proc. įmonių teigia, kad teismai yra pakankamai nepriklausomi arba visiškai nepriklausomi),⁹ o plačioji visuomenė – vidutiniškai (52 proc. teigia, kad teismai yra pakankamai nepriklausomi arba visiškai nepriklausomi)¹⁰.

Konstitucinis Teismas išaiškino teisėjų funkcinio imuniteto taikymo sritį. 2020 m. kovo 9 d. šis teismas priėmė nutarimą, kad konstitucinėmis nuostatomis dėl imuniteto užtikrinama tik apsauga nuo priemonių, kuriomis ribojama asmens laisvė, ir kad procesinės prievartos priemonės, pavyzdžiui, kratos, nėra laisvės apribojimas, todėl nebūtina gauti Parlamento arba Prezidento sutikimo. Šis nutarimas buvo priimtas gavus Parlamento kreipimąsi po Aukščiausiojo Teismo 2019 m. priimtos nutarties. Šia nutartimi Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad atliekant baudžiamosios veikos tyrimus, susijusius su teisėjais, prieš atliekant bet kokias kratas reikia gauti Parlamento arba Prezidento sutikimą. Tokį sprendimą kritiškai įvertino generalinis prokuroras – pasak jo, šis reikalavimas prilygsta besąlygiškam teisėjų imunitetui¹¹.

Įtariama, kad teisėjai yra įsivėlę į korupciją. 2019 m. vasario mėn. buvo sulaukyti aštuoni teisėjai, įtariami tokia nusikalstama veika kaip korupcija, kyšių ėmimas, prekyba poveikiu ir piktnaudžiavimas įgaliojimais. Šie teisėjai buvo įtariami gavę kyšius už tai, kad darytų įtaką priimant sprendimus ir nuosprendžius įvairiose administracinėse, civilinėse ir baudžiamosiose bylose. Šiuo metu šios baudžiamosios bylos yra nagrinėjamos. Respublikos Prezidentas paprašė Teisėjų tarybos pateikti nuomonę dėl galimo su šia korupcijos byla siejamų teisėjų atleidimo iš pareigų¹², ir 2019 m. rugpjūčio mėn. Teisėjų taryba pateikė nuomonę, kurioje pritarė pasiūlymui iš pareigų atleisti penkis teisėjus¹³. Viešuose pareiškimuose Teisėjų taryba atkreipė dėmesį į šio atvejo pasekmes šios profesijos reputacijai.

Konstitucinis Teismas nustatė, kad Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko atleidimas iš pareigų prieštarauja Konstitucijai. 2020 m. balandžio mėn. pagal naujo Aukščiausiojo Teismo pirmininko skyrimo tvarką Respublikos Prezidentas pasiūlė Parlamentui tuometinės Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės, taip pat laikinai ėjusios Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas,

---

žr. Kovos su korupcija valstybių grupės (GRECO) Ketvirtąjį vertinimo etapo „Parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencija“ vii rekomendaciją.

⁹ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 44 diagrama. Teismų nepriklausomumo suvokimas vertinamas pagal šias kategorijas: labai prastas (mažiau negu 30 proc. respondentų mano, kad teismai yra pakankamai nepriklausomi ar visiškai nepriklausomi), prastas (tokios nuomonės laikosi 30–39 proc. respondentų), vidutiniškas (40–59 proc. respondentų), geras (60–75 proc. respondentų) ir labai geras (daugiau kaip 75 proc. respondentų).

¹⁰ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 46 diagrama.

¹¹ LRT (2019), Tyrėjai viešai smerkia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kuri gali „neigiamai paveikti kovą su korupcija“. Europos Tarybos Ministrų Komitetas rekomenduoja, kad teisėjai tais atvejais, kai nevykdo teisminių funkcijų, turėtų būti traukiami civilinėn ir baudžiamojon atsakomybėn taip pat kaip ir visi kiti piliečiai (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos CM/Rec(2010)12 65 punktas). Taip pat žr. per Venecijos komisijos 82-ąją plenarinę sesiją (2010 m. kovo 12–13 d. Venecijoje) priimtos ataskaitos „Teismų sistemos nepriklausomumas. I dalis: teisėjų nepriklausomumas“, CDL-AD(2010)004, 61 punktą.

¹² Pagal Teismų įstatymo 90 straipsnio 1 dalies 6 punktą „teisėjas atleidžiamas iš pareigų [...], kai savo poelgiu pažemina teisėjo vardą“. Parlamentas yra kompetentingas Respublikos Prezidento teikimu iš pareigų atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėjus.

¹³ Dėl kitų trijų teisėjų atleidimo iš pareigų Teisėjų taryba pateikė neigiamą nuomonę.

kandidatūrą¹⁴. Susiklostė beprecedentė padėtis, nes Parlamento Teisės reikalų komitetas Prezidento pasiūlymą pateikė dviem skirtingiems balsavimams: dėl Civilinių bylų skyriaus pirmininko atleidimo iš pareigų ir dėl paskyrimo eiti Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas. Balsuojant pirmasis pasiūlymas buvo patvirtintas, o antrasis – atmestas. Taigi ši teisėja buvo atleista iš Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų ir neteko laikinai einamų Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigų. Šį reikalą svarstyti Konstituciniam Teismui perdavė grupė Parlamento narių, kurie abejojo, ar Parlamento sprendimas atleisti teisėją iš Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų suderinamas su kuriuo nors iš atleidimo iš pareigų pagrindų, nustatytų Konstitucijos 115 straipsnyje ir Teismų įstatymo 90 straipsnyje. 2020 m. rugsėjo 2 d. Konstitucinis Teismas nusprendė, kad konkretus Parlamento sprendimas atleisti šią teisėją iš Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų prieštarauja Konstitucijai ir konkrečioms Teismų įstatymo nuostatomis¹⁵. Konstitucinis Teismas taip pat nusprendė, kad nuo oficialaus šio nutarimo paskelbimo dienos atleistoji teisėja turėtų eiti Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigas¹⁶. Pasak Teisėjų tarybos, atleidimas iš Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų daro neigiamą poveikį teisėjų skyrimo proceso skaidrumui ir teisminių institucijų nepriklausomumui¹⁷.

Kokybė

Įgyvendinama keletas reformų, įskaitant visapusišką teismų žemėlapio reformą. Nuo 2018 m. sausio mėn. apylinkės teismų skaičius buvo sumažintas nuo 49 iki 12, o apygardos administracinių teismų – nuo penkių iki dviejų. Vis dėlto nė vienas iš esamų teismo pastatų nebuvo fiziškai uždarytas, nes teismo rūmai toliau veikia ankstesnėse teismo patalpose. Šių teismų skaičiaus mažinimą nulėmė būtinybė suvienodinti teisėjų ir teismų darbuotojų darbo krūvį ir darbo sąlygas, taip pat racionalizuoti žmogiškųjų ir materialinių išteklių paskirstymą. Pasak Nacionalinės teismų administracijos, teismų reforma padėjo didinti veiksmingumą, sparčiau nagrinėti bylas ir užtikrinti efektyvesnę teismų valdymą¹⁸. Rengiant šią reformą buvo konsultuojamasi su teisminėmis institucijomis, prokuratūra ir advokatūra. Teisėjų taryba yra vienas iš nepriklausomų valstybės strateginio valdymo sistemos, nustatytos Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymu¹⁹, dalyvių. Taip teisėjai, kaip viena iš trijų nepriklausomų konstitucinių institucijų, gali efektyviai dalyvauti plėtojant valstybės strategines kryptis ir derantis dėl jų įgyvendinimo finansavimo.

Pertvarkyta Aukščiausiojo Teismo struktūra. 2019 m. lapkričio mėn. Prezidento dekretu Aukščiausiojo Teismo teisėjų skaičius sumažintas nuo 35 iki 32. Panaši reforma buvo įgyvendinta 2012 m., kai teisėjų skaičius buvo sumažintas nuo 37 iki 35. Abi reformos buvo grindžiamos būtinybe geriau paskirstyti išteklius atsižvelgiant į teismų darbo krūvį ir atitinkamai padidinti žemesnės instancijos teismuose dirbančių teisėjų skaičių. Pasiūlymą mažinti teisėjų skaičių prieš jo įgyvendinimą Respublikos Prezidentas pateikė apsvarstyti Aukščiausiajam Teismui. Dėl šių pokyčių joks teisėjas nebus

¹⁴ Parlamentas yra kompetentingas skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką Respublikos Prezidento siūlymu, o pastarasis turi pasikonsultuoti su Teisėjų taryba.

¹⁵ 2020 m. rugsėjo 2 d. Konstitucinio Teismo nutarimas Nr. KT153-N13/2020.

¹⁶ Susijusi teisėja sprendimą atleisti iš pareigų taip pat apskundė Vilniaus miesto apylinkės teismui, o šis pritaikė laikinąsias apsaugos priemones ir grąžino teisėją į Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigas.

¹⁷ LRT (2020), Teisėjų taryba: balsavimas dėl kandidato į Aukščiausiojo Teismo pirmininkus „paneigia“ bandymus kurti teisinę valstybę Lietuvoje.

¹⁸ 2019 m. kovo 29 d. Nacionalinės teismų administracijos oficialus pranešimas.

¹⁹ 2020 m. birželio 25 d. priimtas Įstatymas Nr. XIII-3096.

perkeltas į žemesnes pareigas arba atleistas iš pareigų, nes Aukščiausiajame Teisme dabar praktiškai dirba tiek teisėjų, kiek buvo pasiūlyta²⁰.

Teisingumo sistemoje plačiai naudojamos skaitmeninės priemonės. Lietuva – viena iš nedaugelio valstybių narių, kur visuose teismuose galima naudotis elektronine bylų valdymo sistema ir teismų statistika²¹. Daugumoje teismų taip pat galima naudotis elektroninėmis priemonėmis, skirtomis byloms perduoti, šaukimams įteikti arba proceso etapams stebėti²². Iš 2019 m. duomenų matyti, kad procesiniai dokumentai taip pat vis dažniau įteikiami elektronine forma²³. Internetu galima susipažinti su visais visų instancijų ir visų jurisdikcijų teismų paskelbtais sprendimais²⁴.

Dėl anksčiau įdiegtų skaitmeninių sprendimų ir teisinių priemonių tam tikrą teismų veiklą buvo galima vykdyti COVID-19 pandemijos metu. Remiantis valdžios institucijų pateikta informacija, Vyriausybė parengė COVID-19 valdymo strategiją; ši strategija turi būti įgyvendinama bendradarbiaujant su Teisėjų taryba ir Nacionaline teismų administracija; joje siūloma toliau plėtoti teises ir technologines priemones, kurios sudarytų galimybę nuotoliniu būdu nagrinėti civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas.

Veiksmingumas

Pasiekta gerų rezultatų teisingumo sistemos veiksmingumo srityje. Lietuvoje civilinės ir komercinės bylos ir toliau nagrinėjamos gana sparčiai – tiek pirmąja instancija, tiek ir bendrai visų instancijų teismuose²⁵. Teismai taip pat dar labiau sumažino ir taip gana nedidelį susikaupusių bylų skaičių²⁶.

Numatyta imtis naujų priemonių veiksmingumui toliau didinti. Be esamų iniciatyvų, kuriomis skatinama naudotis elektroninėmis priemonėmis ir alternatyvaus ginčų sprendimo metodais bei tarpininkavimu, priimti nauji teisės aktai, sudarysiantys sąlygas administracinius ginčus spręsti pasitelkiant neteisminio tarpininkavimo procedūrą²⁷; taip pat šiuo metu rengiamas teisės akto projektas, suteiksiantis galimybę bylas dėl administracinių nusižengimų perduoti neteisminėms institucijoms.

II. KOVOS SU KORUPCIJA SISTEMA

Iš esmės sukurta teisinė ir institucinė korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija struktūra. Kompetencija kovoti su korupcija padalyta kelioms valdžios institucijoms. Specialiųjų tyrimų tarnybai suteikta kompetencija nustatyti ir tirti sunkiausias su korupcija susijusias nusikalstamas veikas. Prokuratūra vadovauja Kriminalinės policijos organizuoto nusikalstamumo tyrimo skyriaus ir Specialiųjų tyrimų tarnybos atliekamiems ikiteisminiams tyrimams ir juos koordinuoja. Kalbant apie korupcijos prevenciją,

²⁰ Aukščiausiajame Teisme dabar yra trys laisvos teisėjų darbo vietos: vienas teisėjas išėjo į pensiją, kitam buvo skirta drausminė nuobauda atleisti iš užimamų pareigų, o dar vienas teisėjas buvo paskirtas eiti pareigas Europos Sąjungos Bendrajame Teisme.

²¹ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 40 diagrama.

²² 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 27 diagrama.

²³ Nacionalinė teismų administracija (2020), Lietuvos teismai. Veiklos rezultatai 2019 m.

²⁴ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 28 diagrama.

²⁵ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 6 ir 7 diagramos.

²⁶ 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 13 diagrama.

²⁷ 2020 m. birželio 11 d. Įstatymas Nr. XIII-3048, kuriuo iš dalies keičiamas Įstatymas Nr. X-1702. Šie pakeitimai įsigalios 2020 m. sausio 1 d.

patvirtintos reformos, kuriomis stiprinama interesų konfliktų prevencijos sistema. Užtikrinama pranešėjų teisinė apsauga.

Pagal organizacijos „Transparency International“ korupcijos suvokimo indeksą Lietuva iš 100 balų surinko 60 balų ir Europos Sąjungoje užima 11 vietą, o pasaulyje – 35 vietą²⁸. 2020 m. atliktos ES piliečių specialiosios „Eurobarometro“ apklausos duomenimis, 92 proc. respondentų laikosi nuomonės, kad korupcija yra plačiai paplitusi problema (ES vidurkis – 71 proc.), o 26 proc. respondentų mano, kad asmeniškai susiduria su korupcija kasdieniame gyvenime (ES vidurkis – 26 proc.). Kalbant apie įmones, 68 proc. įmonių mano, kad korupcija yra plačiai paplitusi (ES vidurkis – 63 proc.), tačiau, apklausų duomenimis, tik 15 proc. įmonių mano, kad dėl korupcijos kyla problemų vykdant verslo veiklą (ES vidurkis – 37 proc.)²⁹. Be to, 34 proc. asmenų mano, kad dėl korupcijos pakankamai sėkmingai traukiama baudžiamojon atsakomybėn atgrasant nuo tokios praktikos (ES vidurkis – 36 proc.), o 38 proc. įmonių teigia, kad asmenims ir įmonėms už nustatytą vyresniojo pareigūno papirkimą skiriamos tinkamos bausmės (ES vidurkis – 31 proc.).

Teisinio reglamentavimo sistema iš esmės sukurta. Priimtos nuostatos, kuriomis kriminalizuojama korupcija, taip pat tokios veikos kaip aktyvioji ir pasyvioji korupcija bei prekyba poveikiu; šios nuostatos taikomos ir užsienyje dirbantiems pareigūnams. Teisinis reglamentavimas atnaujintas priėmus Korupcijos prevencijos įstatymo pakeitimus. Pagal šį įstatymą valstybės tarnautojai, gavę patikimos informacijos apie neteisėtus veiksmus arba tapę galimo nusikaltimo liudininkais, privalo pranešti apie galimus korupcijos atvejus³⁰.

Įgyvendinama Nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 metų programa, nors ir vėluojama įdiegti kai kurias iš joje numatytų priemonių. Vyriausybės komisiją kovai su korupcija koordinuoti sudaro 19 narių; ši komisija yra atsakinga už Nacionalinės kovos su korupcija programos rengimą, veiksmų koordinavimą ir įgyvendinimą, taip pat už valstybės institucijų veiklos kovojant su korupcija koordinavimą ir kontrolę³¹. Ši komisija atskaitinga Ministrui Pirmininkui. Veiksmų planas įgyvendinamas ir veiksmai koordinuojami kartu su Specialiųjų tyrimų tarnyba. Kaip pažymėta Europos semestro ataskaitoje, reikia sparčiau įgyvendinti kovos su korupcija programoje išdėstytas priemones³².

Kompetencija įgyvendinti kovos su korupcija politiką, taip pat užkirsti kelią korupcijai, atlikti korupcijos tyrimus ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą padalyta kelioms valdžios institucijoms. Pagrindinė agentūra, kuriai suteikta kompetencija nustatyti ir tirti sunkiausias su korupcija susijusias nusikalstamas veikas, įskaitant tas, kurias daro valstybės tarnyboje vadovaujamas pareigas einantys asmenys, yra Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT)³³. Ji rengia ir įgyvendina korupcijos prevencijos priemones, atlieka su korupcija susijusių nusikaltimų tyrimus ir skatina informuotumo apie kovą su

²⁸ „Transparency International“ (2020), Korupcijos suvokimo indeksas 2019 m.

²⁹ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 482 (2019 m.).

³⁰ 2019 m. Korupcijos prevencijos įstatymas Nr. IX-904.

³¹ 2019 m. sausio 31 d. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkis Nr. 21 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės komisijos kovai su korupcija koordinuoti sudėties patvirtinimo.

³² Europos Komisija, Šalies ataskaita. Lietuva (SWD(2020) 514 *final*), p. 43.

³³ Visų pirma, STT užbaigė 2016 m. pradėtą nacionaliniu mastu gerai žinomą ikiteisminį tyrimą dėl politinės korupcijos ir galimo neteisėto lobizmo, susijusį su viena didele įmonių grupe. 2019 m. STT ir Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl korupcijos Lietuvos teismų sistemoje (žr. I skyrių).

korupcija didinimą bei švietimą šioje srityje³⁴. STT yra atskaitinga Prezidentui ir Parlamentui. 2018 m. ir 2019 m. STT pradėjo atitinkamai 58 ir 53 ikiteisminius su korupcija susijusių nusikaltimų tyrimus³⁵. 2018 m. STT įsteigė naują skyrių – Analitinės antikorupcinės žvalgybos valdybą. Pagrindinis naujojo padalinio paskirtis yra mažinti korupcijos keliamas grėsmes ir riziką, kol jos netampa su korupcija susijusiais nusikaltimais, padėti atlikti vykdomus baudžiamųjų veikų tyrimus, taip pat padėti priimti sprendimus dėl korupcijos prevencijos priemonių arba kovos su korupcija srities švietimo programų. Kitos valdžios institucijos, kurioms suteikta tyrimo kompetencija, yra, be kita ko, policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba ir muitinė. Jos su korupcija susijusių nusikalstamų veikų ikiteisminius tyrimus atlieka tais atvejais, kai ta nusikalstama veika yra susijusi su šių institucijų pareigūnais.

Generalinės prokuratūros ir apygardų prokuratūrų organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos tyrimo skyriai vadovauja Kriminalinės policijos organizuoto nusikalstamumo tyrimo skyrių ir STT atliekamiems ikiteisminiams tyrimams ir juos koordinuoja. Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo skyriuje iš viso dirba 20 prokurorų ir 15 padėjėjų. Apygardos prokuratūrose³⁶ iš viso dirba 40 prokurorų ir 17 teisinės bei techninės pagalbos specialistų³⁷. Kiekvienas prokuroras gali savarankiškai nuspręsti, ar pradėti arba vykdyti baudžiamosios veikos tyrimą. Prokuratūros korupcijos prevencijos komisijai suteikta kompetencija užtikrinti korupcijos prevenciją prokuratūroje. Ji yra atsakinga už tai, kad būtų įdiegta veiksminga korupcijos prevencijos priemonių ir kontrolės sistema.

Patvirtintos reformos, kuriomis siekiama stiprinti interesų konfliktų prevencijos sistemą. Valstybės tarnautojai, Parlamento nariai, Vyriausybės nariai ir kiti viešojo sektoriaus pareigūnai turi vengti bet kokių interesų konfliktų ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių dėl jų profesinio sąžiningumo³⁸. Išrinkti ir paskirti pareigūnai ir jų sutuoktiniai turi viešai deklaruoti savo turtą. Interesų ir turto deklaracijos teikiamos Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai (VTEK) ir saugomos jos duomenų bazėje. 2019 m. birželio 27 d. Parlamentas priėmė Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo (VPIDĮ) pakeitimo įstatymą; jis įsigaliojo 2020 m. sausio 1 d. Šiuo įstatymu siekiama palengvinti interesų konfliktų deklaravimo procedūras³⁹. Deklaracija turi būti pateikta per vieną mėnesį nuo išrinkimo, paskyrimo į tarnybą arba paskyrimo eiti pareigas. Naujosiomis nuostatomis pakeisti duomenys, kurie turi būti deklaruojami. Privačių interesų ir turto deklaracijos teikiamos Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai (VTEK) ir skelbiamos viešai⁴⁰. Nuo 2020 m. viešai skelbiama apie 90 proc. tokių deklaracijų⁴¹. VTEK taiko *ad hoc* metodą – tyrimus dažniausiai pradeda remdamasi pranešėjų pateikta informacija arba žiniasklaidos pranešimais. Šiuo metu VTEK kuria Privačių interesų registrą (PINREG), kuris turėtų pradėti veikti 2020 m. pabaigoje. Šis registras turėtų padėti didinti privačių interesų ir turto deklaracijų tikrinimo veiksmingumą taikant informacijos susiejimo metodą.

³⁴ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2019), Metinė ataskaita.

³⁵ Europos Komisija, Šalies ataskaita. Lietuva (SWD(2020) 514 *final*).

³⁶ Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio.

³⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

³⁸ 1997 m. liepos 2 d. Įstatymas Nr. VIII-371 su pakeitimais.

³⁹ Deklaracijų formatas išliko toks pats, tačiau tik tam tikros jų dalys tapo privalomos.

⁴⁰ Duomenų bazė pateikiama adresu <https://www.vtek.lt/deklaraciju-paieska>.

⁴¹ Iki 2020 m. buvo viešai skelbiama tik pusė deklaracijų (Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą).

Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai (VTEK) pavesta prižiūrėti lobistinę veiklą. Viešai skelbiamas VTEK administruojamas Lobistų registras⁴². Jame teikiama informacija apie visus oficialiai užregistruotus lobistus ir jų vykdomą lobistinę veiklą⁴³. Šiuo metu VTEK modernizuoja Lobistų registrą, kad lobistai galėtų efektyviau teikti ataskaitas⁴⁴. Atnaujintas registras turėtų pradėti veikti 2020 m. gruodžio mėn. 2020 m. birželio mėn. Parlamentas priėmė Lobistinės veiklos įstatymo pakeitimus, kuriais siekiama didinti lobistinės veiklos skaidrumą, kartu didinant lobistinės veiklos kontrolės efektyvumą. Kalbant apie „sukamųjų durų“ reiškinį, pagal naująsias Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo (VPIDĮ) nuostatas numatytas veiklos pertraukos laikotarpis. Išėję iš valstybės tarnybos, asmenys negali pradėti dirbti juridiniam asmeniui, jeigu vienus metus iki išėjimo iš valstybės tarnybos jie tiesiogiai rengė, svarstė ir priėmė sprendimus dėl to juridinio asmens priežiūros arba kontrolės (neatsižvelgiant į juridinio asmens teisinę formą), sprendimus, kuriais minėtam juridiniam asmeniui buvo skirtas finansavimas iš Lietuvos Respublikos valstybės arba savivaldybių biudžeto, ir kitus sprendimus, susijusius su to subjekto turtu.

Užtikrinama pranešėjų teisinė apsauga. 2019 m. sausio mėn. įsigaliojo Pranešėjų apsaugos įstatymas, taikomas tiek viešajam, tiek privačiajam sektoriui⁴⁵. Į šį įstatymą įtrauktos konkrečios nuostatos, kuriomis užtikrinama pranešėjų apsauga šiems pateikiant informaciją, be kita ko, tokiais klausimais kaip grėsmės visuomenės ir asmens saugai ir sveikatai, grėsmės aplinkai, mėginimai trukdyti atlikti tyrimus arba jiems daryti neteisėtą įtaką, neteisėtos veiklos finansavimas. Prokuratūra nagrinėja pranešimus apie pažeidimus ir koordinuoja pranešėjų apsaugos procesą. Pranešėjo statusas turėtų būti patvirtinamas arba atmetamas per penkias darbo dienas. Jei statusas atmetamas, pranešimas gražinamas jį pateikusiam asmeniui, o šis gali tokį sprendimą apskųsti. 2019 m. buvo priimti 75 sprendimai, kuriais 36-iems asmenims buvo suteiktas pranešėjų statusas ir 39 atvejai buvo atmesti.

III. ŽINIASKLAIDOS PLIURALIZMAS

Žiniasklaidos pliuralizmo teisinė sistema grindžiama konstitucinėmis apsaugos priemonėmis ir sektorių teisės aktais. Konstitucija draudžiama cenzūra ir žiniasklaidos monopolizavimas ir užtikrinama žodžio laisvė bei informacijos laisvė⁴⁶. Institucinę struktūrą sudaro Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba ir Visuomenės informavimo etikos asociacija. Neseniai priimtu Visuomenės informavimo įstatymu siekiama užtikrinti didesnę viešosios informacijos skaidrumą ir objektyvumą. Naujame žiniasklaidos politikos dokumente „Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams“ numatyta įvairių priemonių žiniasklaidos pliuralizmui Lietuvoje stiprinti.

Institucinę struktūrą sudaro kelios įstaigos. Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimo institucija Lietuvos radijo ir televizijos komisija (LRTK) yra nepriklausoma Parlamentui atskaitinga įstaiga, kuri prižiūri Lietuvos jurisdikcijai priskiriamą audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjų veiklą. Jos pagrindiniai sprendimai, metinės ataskaitos ir tyrimai skelbiami ir prieinami internete. Pagal Visuomenės informavimo įstatymą Lietuvos radijo ir televizijos komisijos pirmininką ir pirmininko

⁴² Šį registrą galima rasti adresu www.lobistai.lt.

⁴³ Šiuo metu šalyje užregistruoti 106 lobistai.

⁴⁴ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

⁴⁵ 2017 m. lapkričio 28 d. Įstatymas Nr. XIII-804.

⁴⁶ 2019–2020 m. Lietuva pagal organizacijos „Žurnalistai be sienų“ pasaulio spaudos laisvės indeksą pakilo dviem pozicijomis ir dabar pasaulyje užima 28 vietą.

pavaduotoją skiria Parlamentas. Naujausioje (2020 m.) Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos ataskaitoje⁴⁷ pažymėta, kad Lietuvos žiniasklaidos reguliavimo institucijos nepriklausomumui ir efektyvumui kyla labai nedidelė rizika⁴⁸. Be to, valstybinė institucija Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba vertina, ar laikomasi Visuomenės informavimo įstatyme išdėstytų visuomenės informavimo principų. Ji nagrinėja skundus ir tiria atvejus, susijusius su garbės ir orumo pažeidimais bei teisės į privatumo apsaugą žiniasklaidoje pažeidimais. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaitoje taip pat pažymėta, kad šios tarnybos nepriklausomumui kyla labai nedidelė rizika. Be to, savireguliacinio įstaiga Visuomenės informavimo etikos asociacija siekia užtikrinti, kad būtų laikomasi profesinės etikos normų, skatinti visuomenės informuotumą apie etikos principus ir didinti sąmoningumą kritinės naujienų analizės srityje. Jos nariai yra viešosios informacijos rengėjai (žiniasklaidos priemonių atstovai) ir žurnalistų organizacijų nariai.

Lietuvos įstatymuose nustatytos apsaugos priemonės, skirtos žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumui užtikrinti. Visuomenės informavimo įstatyme reikalaujama, kad žiniasklaidos įmonės paskirtosioms institucijoms, t. y. Kultūros ministerijai, atskleistų duomenis apie savo nuosavybės struktūras. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaitoje nustatyta, kad žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumui Lietuvoje kyla vidutinė rizika, nes iš tikrųjų vieša informacija apie žiniasklaidos priemonių savininkus dažnai yra ribota arba pasenusi. Šiuo požiūriu reikėtų priminti, kad peržiūrėtoje Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvoje valstybės narės raginamos priimti teisėkūros priemonės, kuriomis būtų nustatyta, kad jų jurisdikcijai priskiriami žiniasklaidos paslaugų teikėjai suteiktų galimybę susipažinti su informacija apie nuosavybės struktūrą, įskaitant jų tikruosius savininkus⁴⁹. 2019 m. įsigaliojo Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimai, susiję su Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacine sistema. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, šių pakeitimų tikslas yra užtikrinti didesnę viešosios informacijos procesų skaidrumą ir viešosios informacijos objektyvumą. Ši sistema turėtų pradėti veikti 2020 m. pabaigoje. Ji padės atskleisti papildomą informaciją apie žiniasklaidos priemones.

Igyvendinant naują strategiją siekiama stiprinti žiniasklaidos nepriklausomumą. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į netiesioginį politinį žiniasklaidos priemonių valdymą pasitelkiant politinių interesų turinčias patronuojamąsias įmones, ypač kalbant apie vietos ir regioninę žiniasklaidą, todėl padaryta išvada, kad kyla didelė žiniasklaidos priemonių politinės priklausomybės rizika. Atrodo, kad tai yra svarbus klausimas, nes Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaitoje pabrėžiama naujienų žiniasklaidos priemonių nuosavybės koncentracija Lietuvoje, mat didžioji dalis naujienų žiniasklaidos priemonių priklauso vos kelioms įmonėms. 2018 m. Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti pateikė vieną išspėjimą dėl to, kad 2018 m. sausio mėn. buvo sudaryta *ad hoc* parlamentinė komisija apsvaistyti teisiniams pakeitimams, kurie sudarytų galimybę reguliuoti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos valdymą ir priežiūrą⁵⁰. Pasak Lietuvos žurnalistų sąjungos, Lietuvos radijo ir televizijos komisijos pirmininko ir Europos transliuotojų sąjungos, priėmus kai kuriuos iš siūlomų pakeitimų būtų buvusios sudarytos sąlygos vykdyti politinę Lietuvos

⁴⁷ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaita.

⁴⁸ Šią išvadą vizito į Lietuvą metu taip pat patvirtino suinteresuotieji subjektai.

⁴⁹ Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos (Direktyvos (ES) 2018/1808) 5 straipsnio 1 dalis.

⁵⁰ Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti.

nacionalinio radijo ir televizijos kontrolę ir būtų iškilęs pavojus visuomeninio transliuotojo nepriklausomumui. 2020 m. kovo 26 d., atsižvelgdama į Nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo pakeitimo įstatyme išdėstytas nuostatas, Europos Tarybos platforma padarė išvadą, kad žiniasklaidos laisvei nebekyla aktyvi grėsmė, ir paskelbė, kad šis klausimas išspręstas⁵¹. 2019 m. vasario mėn. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija priėmė naują žiniasklaidos politikos dokumentą „Visuomenės informavimo politikos strateginės kryptys 2019–2022 metams“, kuriuo siekiama formuoti ir koordinuoti visuomenės informavimo politiką remiantis aiškiais nacionaliniais prioritetais, pavyzdžiui, skatinant turinio įvairovę ir kokybę, patikimą visuomenės informavimą, didesnę žiniasklaidos nepriklausomumą ir atskaitomybę, gebėjimus naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir informacinį raštingumą.

Teisė į informaciją įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, o visuomenės teisė susipažinti su valdžios institucijų saugomais administraciniais dokumentais reglamentuojama Visuomenės informavimo įstatymu. Vis dėlto žurnalistams kartais sudėtinga gauti viešą informaciją, nes pasitaiko, kad valstybės institucijos atsisako ją suteikti⁵². 2018 m. rugsėjo mėn. buvo panaikinta nusistovėjusi tvarka žurnalistams nemokamai teikti Registrų centro duomenis, ir žurnalistai labai kritiškai įvertino šį naują galimybės susipažinti su vieša informacija apribojimą⁵³. Vyriausybė surado laikiną sprendimą, tačiau dar reikia priimti įstatymus dėl nuolatinio ir visapusiško mechanizmo sukūrimo.

Įdiegta žurnalistų apsaugos teisinė sistema. Suinteresuotieji subjektai pažymi, kad Vyriausybė paprastai gerbia žodžio ir spaudos laisvę⁵⁴. Vis dėlto viena iš numatytų sankcijų už garbės ir orumo įžeidimą yra įkalinimas⁵⁵. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaitoje nustatyta, kad pagrindinei teisei į žodžio laisvę ir teisei į informaciją kyla nedidelė rizika; tas pats patvirtinta ir Žurnalistų profesijos, standartų ir apsaugos rodiklio įverčiu. Keli Parlamento nariai, siekdami užkirsti kelią pagrindinių visuomenės informavimo principų pažeidimams ir užtikrinti, kad žurnalistai nepatirtų politinio arba valdžios institucijų spaudimo ir kad dėl kritinių vertinimų nebūtų neteisėtai persekiojami, inicijavo Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus⁵⁶. Šiuos pakeitimus palaikė Lietuvos žurnalistų sąjunga⁵⁷.

IV. KITI INSTITUCINIAI KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU STABDŽIŲ IR ATSVARŲ SISTEMA

Lietuva yra atstovaujamosios demokratijos respublika, turinti tiesiogiai renkamą Prezidentą, iš vienu rūmų sudarytą Parlamentą (*Seimą*) ir Konstitucinį Teismą, atsakingą už įstatymų konstitucinę peržiūrą. Parlamentas, Prezidentas, Vyriausybė ir ne mažesnė

⁵¹ Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti, *Threats to the Independence of the Lithuanian LRT*.

⁵² Organizacijos „Žurnalistai be sienų“ informacija apie Lietuvą, patvirtinta Lietuvoje veikiančių NVO per vizitą į šalį.

⁵³ Europos žurnalistų federacija, *Lithuanian journalists criticise new restriction to access public information*, 2018 m. rugpjūčio 8 d.

⁵⁴ „Freedom House“, informacija apie Lietuvą.

⁵⁵ Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centras (2019), *Decriminalisation of Defamation – Factsheet*.

⁵⁶ Pagal Parlamento darbo programą šis įstatymo projektas turėjo būti svarstomas 2020 m. pavasario sesijoje, tačiau šis svarstymas atidėtas.

⁵⁷ Šiomis aplinkybėmis reikėtų priminti, kad pagal Europos Tarybos rekomendacijas „valstybės narės turėtų sukurti visapusišką teisės aktų sistemą, pagal kurią žurnalistams ir kitiems žiniasklaidos atstovams būtų sudaromos sąlygos efektyviai ir nesibaiminant prisidėti prie viešų diskusijų“ (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos CM/Rec(2016)4 I-2 punktas).

negu 50 000 piliečių grupė turi teisę inicijuoti teisės aktus. Seimo kontrolieriui pavesta ginti ir skatinti žmogaus teises ir laisves.

Teisėkūros proceso skaidrumas ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas įtvirtinti įstatymuose. Įstatymuose nustatyta, kad privaloma laiku rengti viešas konsultacijas ir skelbti jų rezultatus, ir reikalaujama įvertinti iš subjektų, kuriems buvo pateikti teisės aktų projektai, gautas pastabas ir pasiūlymus⁵⁸. Taip pat privaloma atlikti numatomo priimti teisės akto poveikio vertinimą⁵⁹. Nors Teisėjų tarybai ir prokuratūrai nesuteikta teisė inicijuoti teisės aktus, jų dalyvavimas teisėkūros procese užtikrinamas su šiomis institucijomis konsultuojantis arba teisės akto projekto rengimo etapu, arba kaip su ekspertais atitinkamose parlamentinėse komisijose. Advokatūra gali rengti teisės aktų projektus su advokatų veikla susijusiais klausimais ir teikti juos Teisingumo ministerijai, ir prireikus su ja taip pat turi būti konsultuojamasi⁶⁰. Dėl 2019 m. pateikto Advokatūros įstatymo pakeitimų projekto Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba (CCBE) pateikė įspėjimą, kad šis pakeitimų projektas gali būti nesuderinamas su advokatų ir klientų tarpusavio bendravimo konfidencialumo principu⁶¹. Šis susirūpinimą keliančiu laikytas pakeitimų projektas nebuvo priimtas.

Vyriausybė priėmė su COVID-19 pandemija susijusias priemones. Buvo paskelbta ekstremalioji situacija⁶², o paskui – įvestas nacionalinis karantinas ir aktyvuotas visiškos parengties civilinės saugos sistemos lygis⁶³. Nors birželio 17 d. karantinas buvo atšauktas, ekstremaliosios situacijos režimas tebegalioja.

Nuo 2019 m. suteikiama galimybė inicijuoti individualią konstitucinę peržiūrą. Priėmus Konstitucijos pataisas teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą turi ne tik Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, penktadalio Parlamento narių grupė ir teismai, bet ir pavieniai asmenys⁶⁴. Teisės inicijuoti individualią konstitucinę peržiūrą pripažinimas grindžiamas Konstitucinio Teismo rekomendacijomis⁶⁵. Atliekama tik priimtų įstatymų konstitucinė peržiūra (*a posteriori* kontrolė)⁶⁶.

Nepriklausomos institucijos aktyviai gina pagrindines teises. Šios nepriklausomos institucijos yra, be kita ko, Seimo kontrolierius ir Lygių galimybių kontrolierius. Seimo kontrolierius, kurį Jungtinių Tautų pasaulinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansas (angl. GANHRI) 2017 m. akreditavo A lygio institucija, teikia rekomendacijas Parlamentui, valstybės ar savivaldybių institucijoms ir agentūroms iš dalies keisti įstatymus ar kitus įstatyminius aktus, kuriais ribojamos žmogaus teisės ir laisvės. Atlikęs tyrimą, Seimo kontrolierius atkreipė Teisingumo ministerijos dėmesį į būtinybę užtikrinti, kad nacionalinėje teisėje būtų tinkamai įtvirtinta nekaltumo prezumpcija, kad

⁵⁸ 2012 m. rugsėjo 18 d. Teisėkūros pagrindų įstatymo Nr. XI-2220 7 straipsnis ir 17 straipsnio 5 dalis. Bet kuris suinteresuotas asmuo gali teikti pastabas ir pasiūlymus dėl teisės aktų projektų, paskelbtų Parlamento kanceliarijos Teisės aktų informacinėje sistemoje.

⁵⁹ Teisėkūros pagrindų įstatymo 8 straipsnis. Tam tikrais atvejais, jei rengiamais teisės aktais numatoma reguliuoti visuomeninius santykius, taip pat privaloma atlikti teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą (Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnis).

⁶⁰ 2004 m. kovo 18 d. Advokatūros įstatymo Nr. IX-2066 57 straipsnis ir 60 straipsnio 2 dalis.

⁶¹ 2019 m. gruodžio 11 d. Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos prezidento laiškas Lietuvos Respublikos Prezidentui.

⁶² 2020 m. vasario 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 152 dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo.

⁶³ 2020 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 207 dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnis.

⁶⁵ 2016 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas Nr. KT20-S10/2016.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 107 straipsnis.

įtariamieji ir kaltinamieji teisme arba visuomenėje nebūtų pateikiami kaip kalti asmenys, prieš juos viešai naudojant fizinio suvaržymo priemones⁶⁷. Lygių galimybių kontrolieriui suteikti įgaliojimai tirti skundus ir teikti išvadas bei rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais, kaip apibrėžta Lygių galimybių įstatyme ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme. Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas rekomendavo išplėsti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos sritį, kad visoms moterims būtų suteikiama daugiau galimybių kreiptis į teismą regionų ir vietos lygmenimis, nes nėra veikiančių regioninių ir vietinių šios tarnybos skyrių⁶⁸.

Išsamia teisine sistema užtikrinamos pilietinės visuomenės organizacijų galimybės dalyvauti priimant sprendimus. Pilietinės visuomenės erdvė Lietuvoje vertinama kaip atvira⁶⁹. Nacionalinė NVO taryba, kurią sudaro dešimt nacionalinių skėtinių NVO, ministerijų ir Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovų, atlieka patariamąsias įstaigos funkcijas, o savivaldybės taip pat turi savivaldybių NVO tarybas ir savivaldybių bendruomenių tarybas, kurios veikia kaip vietos administracijos patariamąsios įstaigos. 2019 m. buvo priimtas naujas NVO plėtros įstatymas. Juo nustatytas teisinis pagrindas sukurti Nacionalinį NVO fondą, kuris 2020 m. turėtų tapti tvariu NVO institucinių gebėjimų stiprinimo mechanizmu. Parlamento Pilietinės visuomenės plėtros grupėje pilietinės visuomenės organizacijoms sudaromos sąlygos su Parlamento nariais aptarti teisėkūros klausimus.

---

⁶⁷ Seimo kontrolierius (2020), oficialus pranešimas „Fizinę prievartą pareigūnas gali panaudoti tik tuomet, kai asmuo nevykdo pareigūno teisėtų nurodymų arba reikalavimų ar kitaip priešinasi pareigūnui“; taip pat žr. Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklo (angl. ENNHRI) dokumentą „Teisinės valstybės principas Europos Sąjungoje. Nacionalinių žmogaus teisių institucijų ataskaitos“ (angl. *The rule of law in the European Union – Reports from National Human Rights Institutions*). 2020 m. gegužės 26 d. buvo iš dalies pakeistas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas dėl konvojavimo tvarkos taisyklių. Pagal teisinės nuostatas daugiau nenumatoma privalomai naudoti antrankių ir kitų fizinio suvaržymo priemonių.

⁶⁸ Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (2020), Europos Komisijai pateikta informacija rengiant pirmąją metinę teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

⁶⁹ CIVICUS reitingai; reitingai nustatomi pagal penkių kategorijų skalę: atvira, susiaurinta, apsinkinta, suvaržyta ir uždara.

I priedas. Abėcėlinis šaltinių sąrašas*

* *Atsakymų, gautų per konsultacijas dėl 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos, sąrašas pateikiamas (Komisijos svetainėje).*

Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centras (2019), *Decriminalisation of Defamation – Factsheet*, <https://cmpf.eui.eu/wp-content/uploads/2019/01/decriminalisation-of-defamation-Infographic.pdf>.

Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centras (2020), Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2020 m. ataskaita, <https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2020/>.

CIVICUS, *Lithuania country profile*, <https://monitor.civicus.org/country/lithuania/>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (2016), Sprendimas Nr. KT20-S10/2016.

Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba (2019), Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos prezidento laiškas Lietuvos Respublikos Prezidentui (2019 m. gruodžio 11 d.).

Europos Tarybos Ministrų Kabinetas (2010), Ministrų Kabineto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, veiksmingumo ir atsakomybės.

Europos Tarybos Ministrų Kabinetas (2016), Rekomendacija CM/Rec(2016)4 dėl žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų bei kitų žiniasklaidos atstovų saugumo.

Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti, *Lithuania*, <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/lithuania>.

Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti, *Threats to the Independence of the Lithuanian LRT*, https://www.coe.int/en/web/media-freedom/all-results?p_p_id=sojdashboard_WAR_coesoportlet&p_p_lifecycle=2&p_p_cacheability=cache_LevelPage&p_p_col_id=column-4&p_p_col_count=1&sojdashboard_WAR_coesoportlet_keywords=&sojdashboard_WAR_coesoportlet_orderByCol=&sojdashboard_WAR_coesoportlet_orderByType=asc&sojdashboard_WAR_coesoportlet_selectedCategories=11709544&sojdashboard_WAR_coesoportlet_selectedStringFilters=resolution.resolvedalerts&sojdashboard_WAR_coesoportlet_cmd=get_pdf_dashboard.

Europos Tarybos Venecijos komisija (2010), Venecijos komisijos 82-ojoje plenarinėje sesijoje priimta ataskaita „Teismų sistemos nepriklausomumas. I dalis: Teisėjų nepriklausomumas“, CDL-AD(2010)004.

Europos Komisija, 2018 m., 2019 m. ir 2020 m. ES teisingumo rezultatų suvestinės.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2019), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 482 „Verslo požiūris į korupciją ES“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2020), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 483 „Kaip plačioji visuomenė Europos Sąjungoje vertina nacionalinių teisingumo sistemų nepriklausomumą“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2020), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 484 „Kaip įmonės Europos Sąjungoje vertina nacionalinių teisingumo sistemų nepriklausomumą“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2020), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 502 „Korupcija“.

Europos Komisija (2020), Šalies ataskaita. Lietuva (SWD(2020) 514 *final*).

Europos žurnalistų federacija (2018), *Lithuanian journalists criticise new restriction to access public information*, <https://europeanjournalists.org/blog/2018/10/08/lithuanian-journalists-criticise-new-restriction-to-access-public-information/>.

Europos nacionalinių žmogaus teisių institucijų tinklas (2020), *The rule of law in the European Union – Reports from National Human Rights Institutions*.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (2020), Europos Komisijai pateikta informacija rengiant pirmąjį metinę teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

„Freedom House“, informacija apie Lietuvą, <https://freedomhouse.org/country/lithuania/freedom-world/2020>.

GRECO (2014), Ketvirtasis vertinimo etapas. Lietuvos vertinimo ataskaita. Parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencija.

GRECO (2019), Ketvirtasis vertinimo etapas. Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaita. Parlamento narių, teisėjų ir prokurorų korupcijos prevencija.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2020), iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

LRT (2019), Tyrėjai viešai smerkia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kuri gali „neigiamai paveikti kovą su korupcija“, <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1119922/investigators-decry-lithuania-s-supreme-court-ruling-that-may-negatively-affect-fight-against-corruption>.

LRT (2020), Teisėjų taryba: balsavimas dėl kandidato į Aukščiausiojo Teismo pirmininkus „paneigia“ bandymus kurti teisinę valstybę Lietuvoje, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1166042/valantinas-seimo-balsavimas-del-lat-teisejos-paneigia-bandymus-kurti-teisine-valstybe>.

Nacionalinė teismų administracija (2020), Lietuvos teismai. Veiklos rezultatai 2019 m., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/04/d1_trumpa_lapais.pdf.

Nacionalinė teismų administracija (2019), oficialus pranešimas „Teismai pristatė veiklos rezultatus: teismų reforma užtikrino spartesnę bylų nagrinėjimą“, <https://www.teismai.lt/lt/teismu-sistemas-naujienos/teismai-pristate-veiklos-rezultatus-teismu-reforma-uztikrino-spartesni-bylu-nagrinejima/6636>.

„Žurnalistai be sienų“, informacija apie Lietuvą, <https://rsf.org/en/lithuania>.

Lietuvos Respublikos Seimas (2015), 2015–2025 m. Nacionalinė kovos su korupcija strategija, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8e499812cbbe11e49bcec506eeda6c5f>.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius (2020), oficialus pranešimas „Fizinę prievartą pareigūnas gali panaudoti tik tuomet, kai asmuo nevykdo pareigūno teisėtų nurodymų arba reikalavimų ar kitaip priešinasi pareigūnui“, <http://www.lrski.lt/naujienos/779-seimo-kontrolierius-fizin-prievarta-pareigunas-gali-panaudoti-tik-tuomet-kai-asmuo-nevykdo-pareiguno-teiset-nurodym-arba-reikalavim-ar-kitaip-priesinasi-pareigunui.html>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba (2015), Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinis veiklos planas, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fdceb8811e6d11e585eaba374ef4b409?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=e8f438c0-153c-4ebb-a978-a6279405d2bb>.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2019), Veiklos ataskaita. 2019 metai, <https://www.stt.lt/doclib/q5vucprizb4ycxer61agkd7nrzbbxpck>.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (2019), 2019 m. kovo 14 d. oficialus pranešimas „Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018“ atskleidė korupcijos tendencijas“.

„Transparency International“ (2020), Korupcijos suvokimo indeksas 2019 m.

Virtualus vizitas į Lietuvą rengiant 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

II priedas. Vizitas į Lietuvą

2020 m. gegužės ir birželio mėn. Komisijos tarnybos surengė virtualius susitikimus su:

- Lietuvos advokatūra
- „Freedom house“
- Žiniasklaidos reguliavimo institucija – Lietuvos radijo ir televizijos komisija
- Užsienio reikalų ministerija
- Teisingumo ministerija
- Nacionaline teismų administracija
- Nacionaline NVO koalicija
- Generaline prokuratūra
- Specialiųjų tyrimų tarnyba
- Aukščiausiuoju Teismu
- „Transparency International“ Lietuvos skyriumi

* Komisija taip pat surengė kelis horizontalius susitikimus su šiomis organizacijomis:

- „Amnesty International“
- „Civil Liberties Union for Europe“
- Europos pilietinės visuomenės tinklu
- Europos Bažnyčių konferencija
- „EuroCommerce“
- Europos ne pelno teisės centru
- Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centru
- Europos piliečių forumu
- „Free Press Unlimited“
- „Front Line Defenders“
- Tarptautinės lesbiečių ir gėjų asociacijos Europos skyriumi
- Tarptautine teisininkų komisija
- Tarptautine žmogaus teisių federacija
- Tarptautiniu spaudos institutu
- Mokymosi visą gyvenimą platforma
- Atviros visuomenės teisingumo iniciatyva / Atviros visuomenės Europos politikos institutu
- „Žurnalistai be sienų“
- „Transparency International“ Europos Sąjungos skyriumi